

ZORGPLICHT, NATUURLIJK GEWOGEN

Zorgplicht, afblijfplicht, welzijn, aanpassingsvermogen, interventie, onvermijdbaar lijden, onnodig lijden, nodig lijden en aanvaardbaar lijden waren termen die de zaal tijdens het middagprogramma van de AVL van de VHR op 25 mei j.l voor de kiezen kreeg. En dat na een overigens prima lunch. Prof. Dr. Frauke Ohl, Voorzitter Raad voor Dierenaangelegenheden (RDA) en Hoogleraar Dierenwelzijn & Proefdierkunde aan de Universiteit Utrecht was daarvoor verantwoordelijk. In een bijzonder interessante en boeiende lezing werd door haar nader ingegaan op de problematiek van het welzijn en zorgplicht voor niet-gehouden dieren, zoals ons aller ree. Dit naar aanleiding van het in 2012 verschenen rapport “zorgplicht, natuurlijk gewogen” opgesteld door de Raad voor Dierenaangelegenheden.

Zorgplicht

Wat is zorgplicht? In de Flora en Faunawet staat dit aangegeven. Kortweg gezegd: alle dieren en planten genieten een zekere mate van bescherming, omdat hun bestaan op zichzelf waardevol is, zonder te kijken welk nut de dieren en planten voor de mens kunnen hebben. De intrinsieke waarde. Daaruit volgt dat een ieder voldoende zorg in acht neemt voor de in het wild levende dieren en planten. Men dient onder meer te voorkomen of te beperken dat er negatieve gevolgen voor flora en fauna optreden door menselijk handelen.

Dat klinkt mooi, maar toch blijft onduidelijk hoe vorm moet worden gegeven aan die zorgplicht. Wanneer is er sprake van zorgplicht en hoe moet die dan worden ingevuld? De RDA geeft daar in haar rapport invulling aan.

Gehouden en niet-gehouden dieren

De RDA constateerde dat er nog altijd een strikte scheiding bestaat tussen het beleid voor gehouden en voor niet-gehouden dieren. De niet-gehouden dieren worden vrijwel uitsluitend gezien als onderdeel van ecosystemen en daarbij is de zogeheten afblijfplicht een dominante leidraad. Bij de gehouden dieren ligt de focus op het welzijn van het

individuele dier en is juist de zorgplicht dominant.

Volgens de RDA heeft de mens een morele verantwoordelijkheid voor het welzijn van alle dieren, dus ook voor niet-gehouden dieren, omdat dieren voelende wezens zijn. En omdat de mens direct of indirect invloed heeft op de mogelijkheden van individuele dieren en van dierpopulaties om zich wel of niet aan te passen aan hun leefomstandigheden. De praktische uitoefening van deze morele verantwoordelijkheid noemen we zorgplicht. Deze zorgplicht is gerelateerd aan de context waarin het dier zich bevindt. De zorgplicht wordt mede bepaald door de menselijke beschikkingsmacht en door de mate waarin dieren ingeperkt worden in hun mogelijkheden om zich te kunnen aanpassen aan bestaande omgevingscondities.

Wanneer het aanpassingsvermogen van dieren niet is overschreden, is de zorgplicht van de mens beperkt tot het in stand houden van deze toestand. De RDA spreekt dan over de ‘afblijfplicht’.

Wanneer het aanpassingsvermogen van dieren wél is overschreden, is er volgens de RDA sprake van lijden, en bestaat de zorgplicht van de mens uit het overwegen en het nemen van maatregelen om onaanvaardbaar lijden te voor-

*Prof. Dr. Frauke Ohl, Voorzitter
Raad voor Dierenaangelegenheden
(RDA) en Hoogleraar Dierenwelzijn &
Proefdierkunde aan de
Universiteit Utrecht*



komen. Dat kan door maatregelen die gerelateerd zijn aan het aanpassingsvermogen van het dier (zoals vaccinatie of bijvoeren) of door maatregelen gericht op de omgevingsomstandigheden die een belasting vormen voor het dier (zoals verbetering van de habitat).

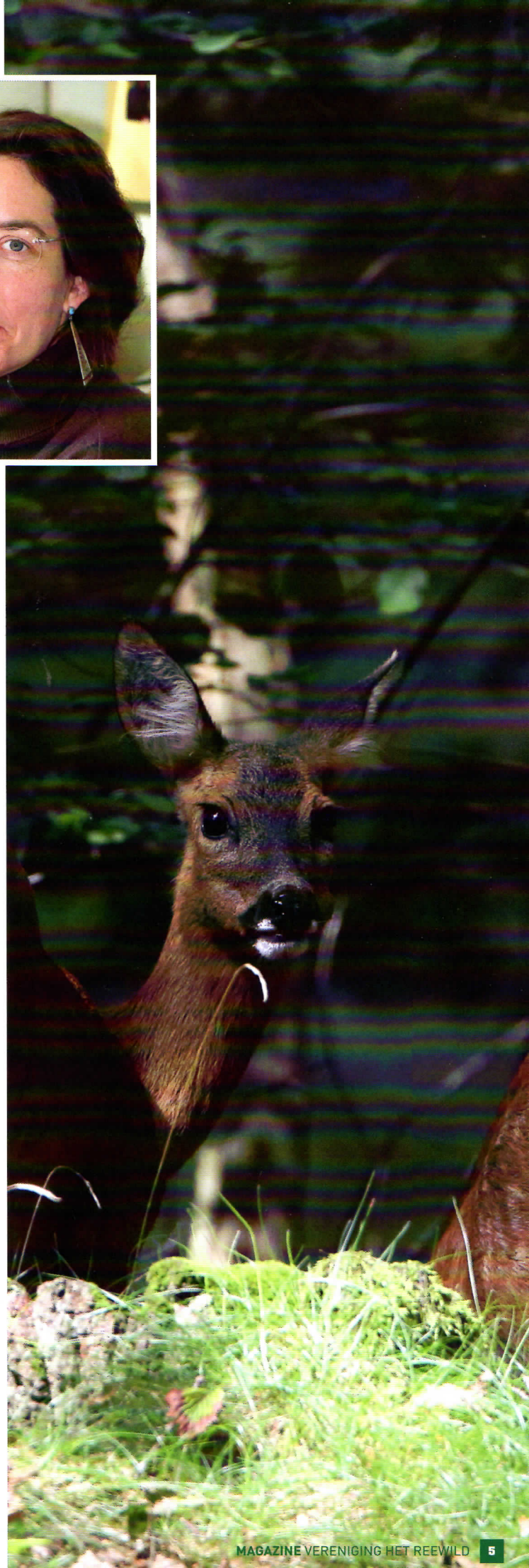
Welzijn

Het welzijn van niet gehouden dieren staat de afgelopen jaren steeds meer in de belangstelling. Denk aan het welzijn en het beheer van het edelhert in de Oostvaardersplassen, de damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen en de edelherten en wilde zwijnen op de Veluwe. Het is niet langer uitsluitend een zaak van de biologen, ecologen en terreinbeheerders, maar de maatschappij heeft daar ook een mening over.

Dierenwelzijn wordt door de RDA gedefinieerd als het resultaat van het dynamische samenspel tussen een dier en zijn omgeving. Daarin is de welzijnsstatus van dat dier gerelateerd aan de mate waarin het zich kan aanpassen aan de uitdagingen die de heersende omgevingsomstandigheden bieden en de vrijheid die het heeft om normale, soortspecifieke gedragspatronen te vertonen, teneinde een staat te bereiken die als positief wordt ervaren.

Een dier verkeert in een positieve staat van welzijn indien het in staat is om adequaat te reageren op: honger, dorst en onjuiste voeding; thermaal en fysiek ongemak; verwondingen en ziekten; angst en chronische stress, en het de vrijheid heeft om normale, soortspecifieke gedragspatronen te vertonen, die het dier in staat stellen om zich aan te passen aan de uitdagingen die de heersende omgevingsomstandigheden bieden.

Maar omgevingsomstandigheden veranderen voortdurend. Wanneer die veranderingen het aanpassingsvermogen van het dier te boven gaan, wordt het welzijn aangetast en kan er sprake zijn van lijden. Is daar sprake van dan dienen we vanuit onze morele verantwoordelijkheid interventie maatregelen te nemen. ►



► Lijden

De vraag is dan, wanneer bestaat er een zodanige toestand van lijden dat wij moeten ingrijpen? Om dit te bepalen moet naar het aanpassingsvermogen van een dier worden gekeken. Wanneer het aanpassingsvermogen van het dier niet overschreden wordt, kan er sprake zijn van een tijdelijke negatieve (emotionele) status, maar is ingrijpen niet direct noodzakelijk. De zorgplicht houdt in dat geval vooral in dat men die handelingen moet nalaten die eraan kunnen bijdragen dat het aanpassingsvermogen van het dier overschreden wordt, ofwel een afblijfplicht.

Als het dier niet in staat is om zich aan te passen aan de uitdagingen c.q. veranderingen van zijn omgevingsomstandigheden is ingrijpen wel vereist. Het is echter mogelijk dat het aanpassingsvermogen van het dier overschreden wordt, terwijl interventie maatregelen technisch onmogelijk of praktisch onhaalbaar zijn. In dat geval spreken we van onvermijdbaar lijden. Wanneer onvermijdbaar lijden (direct of indirect) ontstaat als gevolg van menselijk handelen (bijvoorbeeld doordat de mens de leefomgeving van dieren beïnvloedt, of doordat de mens dieren in een bepaalde leefomgeving brengt) bestaat de zorgplicht uit het toetsen van de (maatschappelijke) aanvaardbaarheid van dat menselijke handelen en het daaruit volgende lijden van dieren. Wanneer er wel interventie maatregelen mogelijk zijn, moeten we kijken of er (subjectieve) mens- of diergerichte doelstellingen zijn die beperkend zijn voor mogelijke interventie maatregelen. Is dat niet het geval dan bestaat de zorgplicht uit het uitvoeren van de interventie maatregelen. Zouden we het uitvoeren van die interventie maatregelen nalaten, dan is er sprake van onnodig lijden.

Wanneer er interventie maatregelen mogelijk zijn, maar mens- of diergerichte doelstellingen (zoals populatiebelangen) de uitvoering van mogelijke interventie maatregelen beperken, dan noemen we dat nodig lijden (nodig om bepaalde doelstellingen te bereiken). In geval van nodig lijden moet er een ethische afweging plaatsvinden om te bepalen of deze doelstellingen wel of niet maatschappelijk breed worden gedragen en lijden als gevolg van het niet uitvoeren van interventie maatregelen aanvaardbaar is. Wanneer uit deze afweging komt dat het lijden aanvaardbaar is, blijft de zorgplicht beperkt tot het zorgvuldig en transparant uitvoeren van dit afwegingsproces. Indien het lijden niet aanvaardbaar blijkt, omvat de zorgplicht vervolgens ook het uitvoeren van de interventie maatregelen, bijvoorbeeld in de vorm van afschot.

Populaties

Het dynamische dierenwelzijnconcept kan ook worden toegepast op groepen en populaties. Een groep dieren moet de vrijheid hebben om zich aan te passen aan de heersende omgevingsomstandigheden, waarbij de mate van vrijheid voor alle individuen van een gegeven groep of populatie als functioneel onderdeel van het geheel wordt beschouwd. Verschillen tussen individuen kunnen juist van belang zijn voor het aanpassingsvermogen en de zelfredzaamheid van de groep als geheel. Interventie gericht op een individu kan dus mogelijk (direct of op termijn) een negatief effect hebben op het welzijn van (andere) individuen. Daarom moet de zorgplicht ook de groep of populatie als belangrijk deel van de leefomgeving van het individu in acht nemen.

Tot zover in het kort de inhoud van de lezing, waarbij voor de tekst van dit artikel duchtig gebruik is gemaakt van teksten uit het rapport "zorgplicht, natuurlijk gewogen".

Uiteraard volgde tijdens en na de lezing een discussie met Prof. Dr. Frauke Ohl over hoe de denkwijze van de RDA is toe te passen op het beheer van reeën. Maar dat is toch vooral de verantwoordelijkheid van de beheerder zelf. De RDA geeft volgens Prof. Dr. Frauke Ohl geen pasklaar antwoord of het beheer van reeën, zoals dat nu gebeurt op basis van een reeënbeheerplan, juist is en past binnen haar visie. Voor de onderbouwing van het reeënbeheerplan is de zienswijze van de RDA echter wel degelijk bruikbaar. Daarbij zal dan vooral het aanpassingsvermogen van het ree van belang zijn. Kan het ree zich niet meer aanpassen aan zijn omgeving en is er vervolgens sprake van lijden, dan zal de afweging moeten worden gemaakt over welke vorm van lijden we het hebben. Daarna kan worden bepaald welke maatregelen genomen kunnen en moeten worden om dat lijden te voorkomen, waarbij afschot echter niet altijd vanzelfsprekend zal zijn.

Wilt u het rapport verder bestuderen dan kunt u dat vinden op de VHR website reewild.nl onder nieuws (VHR en RvD Rapport 'Zorgplicht Natuurlijk Gewogen')

